

"METAMORFOSIS" DE LA METAMORFOSI. DE KAFKA A LA FURA DELS BAUS

MERCÈ SAUMELL
entrevista
ÀLEX OLLÉ

El pas del gest cap a la paraula. La Fura dels Baus va començar a treballar a partir de matrius literàries en els 90. Eren espectacles pensats per a un espai escènic 'all'italiana', que mantenien un fort component visual. Una altra novetat va ser el treball amb professionals externs quant a la dramaturgia. Primer va ser l'acostament a Goethe, "F@ust 3.0" (1998), amb la col·laboració de Pablo Ley. Després va venir "Sade" i "XXX" (2002), amb Mercedes Abad. Ara han comptat amb la col·laboració de Javier Daulte per a "Metamorfosis" (2005).

"metamorfosis", una nova dramaturgia

MERCÈ SAUMELL.- Com ha anat el treball amb Javier Daulte? Com vau definir el terreny de cadascú?

ÀLEX OLLÉ.- Quan em vaig plantejar fer una proposta a partir de *La metamorfosi*¹ de Kafka, era conscient que necessitava un suport per a la dramaturgia. En un principi, vaig començar a treballar amb la Magda Puyo, però hi havia

---

1. La metamorfosi es refereix al text de Kafka, i Metamorfosis a l'espectacle realitzat per La Fura dels Baus i Javier Daulte.

un problema de calendari. Aleshores, vaig pensar en Javier Daulte, de qui havia vist *Gore*, *Bésame mucho* i altres espectacles. Allò que ràpidament em va connectar amb el seu treball va ser el tractament del fet extraordinari, no habitual, dins d'un context quotidià, i la facilitat que té Daulte per fer conèixer aquestes realitats paral·leles: extraterrestres, fantasmes, etc. A *La metamorfosi* també s'explica un cas antinatural, el cas d'algú que es converteix en insecte, malgrat que després la idea que va vertebrar la nostra producció no va ser l'animalització sinó la deshumanització.

MERCÈ SAUMELL.- Va ser una pràctica col·legiada?

ÀLEX OLLÉ.- Totalment. En un principi, la seva feina era escriure els textos. Jo vaig anar un temps a Buenos Aires i l'entesa mútua va ser molt ràpida, primer per un tema generacional i després d'amistat. En aquell moment, ja es partia d'una estructura prèvia, d'uns conceptes, sobretot de tipus plàstic, sobre la posada en escena. Daulte va començar amb el tema de la dramaturgia però, poc després, vaig adonar-me que, en fer un teatre més textual, malgrat comptar amb les experiències de *F@ust 3.0* i de *XXX* em trobava davant del nou repte d'unir dues línies de treball: la de la versemblança i la d'allò fantàstic. És curiós però, quan vaig veure *Gore*, alguna cosa em va recordar els inicis de *La Fura*, com ara *Accions*, però a través del text (parlo de la vitalitat, de l'espontaneïtat, etc.). A mesura que anàvem treballant, d'una forma natural, li vaig proposar de fer conjuntament la direcció d'escena. I no me'n penedeixo en absolut, perquè un altre dels reptes era descobrir una via

intermèdia en la qual tots dos cedíssim per trobar un llenguatge comú. D'aquesta manera, a l'espectacle no hi ha un excés de text ni un excés d'artifici visual, tot i que ja saps que l'artifici visual és un mecanisme molt *furero*: per mitjà de les imatges i del ritme escènic, nosaltres conduïm sensorialment i emotivament l'espectador.

MERCÈ SAUMELL.- Per què et va atraure un clàssic com *La metamorfosi* de Kafka? En alguna entrevista he llegit que parlaves de la por i, en conseqüència, de l'aïllament de l'home contemporani, de la seva angoixa...

ÀLEX OLLÉ.- Per a *La Fura* dels Baus, el punt de partida per a un nou espectacle és la casualitat o bé la inquietud. En aquest cas, em movia la inquietud de trobar una obra que em permetés un compromís, acostar-me a un tema d'una certa actualitat. En aquest sentit, vaig triar *La metamorfosi*, un relat que havia llegit d'adolescent però que sempre he tingut present. Com *Els cants de Maldolor*, de Lautréamont. Són textos inquietants i amb un gran potencial visual que, intuïtivament, relaciones amb l'imaginari de *La Fura*. Justament, la lectura de Lautréamont em va portar a *La metamorfosi* i al tema, tan actual, de la por, de l'aïllament, temes inherents a l'ésser humà però que ara són molt vigents.

MERCÈ SAUMELL.- He vist que també havies fet referència a aquest fenomen dels joves japonesos, els *Hikikomori*. Es diu que un deu per cent dels adolescents japonesos, sobretot nois, viuen reclosos durant anys a la seva habitació, trencant tota relació amb el món exterior. Aquí també hi ha joves que

deixen estudis i/o feines i es tanquen al seu cau per escoltar música o connectar-se a internet. *Metamorfosis* també tracta d'això?

ÀLEX OLLÉ.- El tema dels *Hikikomori* és posterior a la tria de l'obra. Per una qüestió social i cultural, els japonesos tenen una por absoluta a exterioritzar els sentiments, la seva és una societat molt hermètica. L'educació dels fills és feina de les mares i aquestes, per vergonya, amaguen que els seus fills (i també filles) pateixen aquest trastorn, cosa que encara agreuja més la patologia. Aquí, a Europa, la problemàtica de l'adolescència es tracta d'una forma més oberta. Però tornant a *Metamorfosis*, quan vaig tenir coneixement d'aquesta epidèmia, vaig buscar-ne dades a internet i em va interessar moltíssim per crear una possible connexió amb la conducta de Gregor Samsa. Vaig enviar informació al Javier i aquest va ser un tema complementari que ens va funcionar molt bé per a la nostra proposta. A més a més, l'estrena va tenir lloc al Japó, i allà aquest és un argument d'extrema vigència.

MERCÈ SAUMELL.- Fins ara, el protagonisme escènic de *La metamorfosi* de Kafka s'havia basat en el virtuosisme corporal (mim, dansa, etc.). Una de les novetats que aporta *La Fura dels Baus* és que la vostra proposta és molt cinematogràfica i el registre realista és el prioritari, cosa més aviat curiosa ja que, en cinema, aquesta obra ha tingut poques versions rellevants, fora d'algunes escenes de *Kafka* (1991) de Steven Soderbergh. Sí que, en canvi, hi ha referències a la ciència-ficció a partir d'altres relats (com ara *La mosca* [1986] de David Cronenberg, en la con-

versió home-insecte). Quina ha estat la relació amb aquests referents?

ÀLEX OLLÉ.- És cert que *La metamorfosi* és una peça amb moltes possibilitats cinematogràfiques, tot i que en el meu imaginari jo no tenia presents aquests elements de ciència-ficció. Però, en general, respecte als espectacles que he realitzat a *La Fura* conjuntament amb en Carles Padrissa, abans fins i tot del film *F@ust 5.0*, les imatges cinematogràfiques i videogràfiques han estat una constant del nostre treball. L'aportació del vídeo a *Metamorfosis* serveix per apropar al públic la realitat diària de Gregor i de la seva família. Com en el cas de *Faust*, hi ha una intenció de contemporanitzar aquests clàssics. Quan veus en Gregor despatxant bitllets de tren, l'apropes. El cinema et proporciona aquesta qualitat, la de fer creïbles les situacions.

MERCÈ SAUMELL.- Tal com comentes, la vostra *Metamorfosis* és també cinematogràfica, però no només a nivell narratiu, sinó respecte a la combinació d'escenes presencials i d'escenes filmades que l'espectador veu projectades a la pantalla...

ÀLEX OLLÉ.- La proposta inicial ja contemplava la pantalla de projecció sobre el cub transparent, l'habitació de Gregor. Parlant amb Roland Olbeter sobre l'espai escènic, tots dos vam acordar la idea del cub i el joc de possibilitats que oferia, tot convertint-lo en un veritable artefacte escènic, amb mobilitat, i en una pantalla de projecció alhora. Ets al teatre i, de cop, també ets al cinema. Una pantalla al fons acompanya l'acció presencial dels actors, la complementa, però no adquireix protagonisme absolut. A mi m'interessava que tots

dos llenguatges, el teatral i el cinematogràfic, fossin igualment protagonistes. Hi ha una cosa que m'agrada molt: la transformació del cub, l'habitació moblada, en un contenidor, un terrari, una presó... i la convenció segons la qual la família no veu Gregor quan és dins. És interessant com les parets d'aquest cub/habitació apareixen i desapareixen davant els ulls dels espectadors.

MERCÈ SAUMELL.- Com va prendre forma el personatge de l'hoste (interpretat per Isak Férriz), que arriba a convertir-se gairebé en un alter ego de Gregor Samsa? Què aporta aquest personatge a la ficció?

ÀLEX OLLÉ.- A *Metamorfosis* hi ha tres punts claus dramàtics. El primer és contemporanitzar el relat. El segon és que el nostre protagonista no es desperta convertit en un insecte sinó que pren ell la decisió d'aïllar-se; aquest és un canvi important respecte a l'original. El tercer és la figura de l'hoste, que sintetitza els tres que apareixen en el text de Kafka. Ell ens va permetre jugar amb el relleu de Gregor dins de la família. Clarament, l'hoste li pren el lloc i això genera un conflicte. Per altra banda, tot allò que desitjava Gregor i que no és capaç de conquerir per por, veiem com ho aconsegueix l'hoste, un personatge que sí que pren decisions. En definitiva, vam crear aquest antagonista perquè ens facilitava la narració i encarnava les fantasies de Gregor (com ara marxar de l'entorn familiar). Gregor Samsa és un personatge que no parla gaire, el coneixem en part a través de les reaccions de la família i de l'hoste envers ell.

MERCÈ SAUMELL.- La metamorfosi s'organitza a partir de la paradoxa d'una ment humana dins d'un cos d'insecte, cosa

que provoca la reacció dels seus (pare, mare, germana...) vers ell. Dramàticament, com ho heu treballat?

ÀLEX OLLÉ.- No volíem partir de l'animalització, d'una gestualitat estilitzada. Vam partir, doncs, de la idea de deshumanització, que comporta un procés més lent i dolorós: veure com Gregor es converteix en un "bitxo" per a la família. La mare diu a Grete, la germana, que Gregor no és una mascota, i que a totes les famílies hi ha un "bitxo raro", potser un nano sensible i especial. Vivim en una època de patologies mentals. La nostra societat del benestar ens obliga a uns cànons i a unes normes, a allò que esperem de nosaltres mateixos i que els altres esperen de nosaltres. Ens espanta la idea de fracàs, de malaltia...

MERCÈ SAUMELL.- El relat de Kafka és molt perturbador. Ell manté una lògica d'una realitat quotidiana afegint-hi elements fantàstics, de malson, però ho fa des de la ironia, una ironia grotesca. En la vostra versió, hi ha més dramatisme que ironia? No és massa poc crítica?

ÀLEX OLLÉ.- Per a mi té molt de tragèdia. Hi ha petites pinzellades d'ironia, si vols, però decididament és un drama. Tracta de la classe mitjana, del seu pensament aburguesat, de no afrontar realment els problemes: la inacció es transforma en drama. També estem parlant del desarrelament, que el propi Kafka havia patit per jueu, per germanoparlant a Txèquia, per la seva tímida amb les dones... El desarrelament i la solitud són constants dels personatges kafkians.

MERCÈ SAUMELL.- A mi em va semblar especialment brillant el final de l'espectacle. La tràgica i darrera escena de

Gregor amb la mare (que fins i tot la humanitza) i la seqüència final, cinematogràfica, la de més humor negre, molt kafkiana: Gregor s'ha convertit en un ésser repugnant, una molèstia. Com va confegir aquest doble final tan contrastat?

ÀLEX OLLÉ.- El final cinematogràfic és molt kafkià: veiem un dia brillant de primavera en què la família surt a passejar i cal oblidar Gregor... Com a premissa, jo no volia cap escarabat a l'obra, però finalment resultava sarcàstic que n'aparegués un i que el pare, gairebé sense adornar-se'n, el trepitgés, com una metàfora de la seva actitud vers el fill. L'altre final, a l'escenari, humanitza la mare quan aquesta mata el seu fill. Ella té un pes molt important a l'obra, ja que no s'acaba mai de desvincular de Gregor, tot i que adquireix l'actitud burgesa que les coses ja se solucionaran per si mateixes. Però al final té un acte de tendresa, ja que no el vol veure patir més. La imatge té una força especial, és una mena de *Pietà*, quan l'actor Ruben Ametllé, tan alt, s'enfila amb dificultat sobre la mare i l'abraça... Vàries espectadores m'han comentat que en aquesta escena havien plorat, potser per primer cop en un espectacle de La Fura dels Baus.

MERCÈ SAUMELL.- En un article periodístic, vaig llegir un comentari vostre on deïeu que el muntatge no vol apuntar ningú com a culpable. La història de Gregor Samsa és la història de l'alienació del seu personatge. Per què? Què li passa? Depressió? Pressió social? Victimitisme? Gregor era un bon noi, tímid i treballador, i es transforma en el paràsit de la família.

ÀLEX OLLÉ.- El que li passa a Gregor li pot passar a qualsevol. Qui no ha pensat un dia en deixar-ho tot? Qui no s'ha sentit empresonat en el que tu mateix has creat? Gregor té moltíssima por, no està satisfet perquè no ha estat capaç de complir els seus desigs, i tancar-se és la seva única solució. I és cert que no volem culpar ningú: cada espectador pot fer una lliure interpretació del que li passa a Gregor.

MERCÈ SAUMELL.- Abans comentaves la reacció emotiva de l'espectador davant la història de Gregor. Hi ha certa identificació per part d'alguns? És una reacció nova per a La Fura dels Baus?

ÀLEX OLLÉ.- Aquest és un espectacle més emotiu i menys visceral, cosa que no vol dir que aquesta sigui la línia predominant de La Fura dels Baus a partir d'ara. Nosaltres som sis, cadascú amb les seves preferències, i potser a mi mateix m'agradarà fer un proper espectacle molt més *furero* que aquest. Però també sé que incorporaré el fet teatral amb més solidesa, amb més capacitat d'economitzar el text i d'evitar la redundància entre text i imatge. Aquest és un procés de convivència de llenguatges, i la depuració només arriba amb el treball i amb la confrontació amb el públic. De tota manera, hi ha hagut reaccions de tota mena respecte a *Metamorfosis*. Hi ha qui s'ha sentit defraudat de no trobar La Fura de sempre, tot i que, en general, inclosos els programadors, s'ha entès com una evolució dins la nostra trajectòria. La gent comprèn que aquest cop se'ls està explicant una història d'una forma més convencionalitzada.

gregor i els altres

MERCÈ SAUMELL.- *La metamorfosi és un referent important per al teatre contemporani. El britànic Steven Berkoff en va fer una versió el 1969, molt de l'època, basada en el virtuosisme corporal. Gregor (interpretat primer per ell mateix, després per Tim Roth i per Mikhail Barixnikov) tenia una gestualitat animalitzada, entre el mim i la dansa. Vosaltres heu optat pel contrari, per retratar un Gregor gairebé quotidià, movent-se entre les quatre parets de la seva habitació.*

ÀLEX OLLÉ.- És una qüestió d'estil i d'època. A mi, l'espectacle de Berkoff, que vaig veure en vídeo, em va agradar molt, però crec que aquella gestualitat, tan pantomímica, a hores d'ara no seria massa interessant. La veritat és que no hi ha gaires versions teatrals del text, tot i tenir un gran potencial visual.

MERCÈ SAUMELL.- *Com va ser el teu treball amb Ruben Ametllé, l'interpret de Gregor? Com vau establir el pas d'un comportament diari cap a una progressiva bestialització del personatge?*

ÀLEX OLLÉ.- El treball amb el Ruben Ametllé, el protagonista, va ser el més complicat, per tal com va haver-hi un element que ens va costar molt de resoldre: per què la família no l'obliga a deixar l'habitació? Vam jugar amb certs artificis de guió, com la seva amenaça de suïcidar-se, per tal de justificar el seu comportament. L'excel·lent treball actoral del Ruben, el seu procés, l'ha portat a construir un personatge atípic però alhora molt coherent. Ha estat un treball basat en la improvisació, molt empíric, per graduar el pas de la vida diària a un estat de semibestialitat.

MERCÈ SAUMELL.- *Com ha anat el procés de direcció d'actors? Quins registres volies obtenir? La mare (Angelina Llongueras) és absolutament creïble, igual que el pare (Artur Trias) i la germana infantilitzada (Sara Rosa). Com heu estructurat les relacions?*

ÀLEX OLLÉ.- Hem tingut molta sort amb el càsting. Tots els actors donen una imatge creïble. També en això l'aportació del Javier ha estat fonamental: ell assaja i, al mateix temps, modifica els diàlegs per tal que les escenes resultin més versemblants.

espais i imatges

MERCÈ SAUMELL.- *Parlant de l'espai escènic, ha funcionat molt bé la idea de convertir l'habitació de Gregor, el seu cau, en un terrari, com tu deies, un cub transparent exposat a la mirada de tothom, la mirada gairebé de l'entomòleg que estudia un insecte empresonat. Hi ha alguna cosa de *freak-show*?*

ÀLEX OLLÉ.- Pot haver-hi alguna cosa de tot això, però fonamentalment volíem donar la visió de Gregor que pot tenir la seva família.

MERCÈ SAUMELL.- *Com és habitual a les vostres produccions, la imatge està molt aconseguida (les imatges filmades del pis familiar, per exemple, fosc i anodí). Com van intervenir en el procés els col·laboradors més habituals de La Fura dels Baus?*

ÀLEX OLLÉ.- Frank Aleu i Emmanuel Carlier han col·laborat en la part de la imatge. En aquest cas, la incorporació del vídeo ha vingut per una necessitat de la narració. En altres produccions,

ells hi eren des de l'inici, però en aquest cas la seva col·laboració ha estat més acotada. Per exemple, a l'espectacle s'ha utilitzat tot el material rodat, un fet inusual per a La Fura. També m'agradaria destacar la banda sonora creada per Josep Sanou, que és molt cinematogràfica. Per a nosaltres, és importantíssima la feina d'aquests col·laboradors habituals, d'en Carles i meus, perquè amb ells ja tenim un llenguatge comú, saben captar el que tu vols, cosa que econometza molta energia. També Roland Olbeter va ser al meu costat des de l'inici. Amb ell vam precisar la idea del cub i de les projeccions. Després, amb el suport del Javier, vam construir l'esquelet de l'espectacle. Finalment, van venir les vísceres i la pell.

MERCÈ SAUMELL.- *Crec que, en aquest cas, el tractament de la imatge era un dels reptes importants. Més o menys, tothom ha llegit el relat de Kafka i ha creat la seva pròpia "pel·lícula" al cap. A més, hi ha moltes il·lustracions (escarabats, bestioles monstruoses, etc.). Com heu combinat, a aquest nivell, allò espantós i allò domèstic?*

ÀLEX OLLÉ.- Quan es publica la primera edició del text, hi ha la consigna que a les il·lustracions no hi aparegui cap escarabat. Però hi ha la imatge poderosa d'una porta oberta, la de l'habitació de Gregor, absolutament fosca, i només veiem el pare, fora, amb les mans al cap, horroritzat. La imatgeria de la posada en escena no podia basar-se en uns insectes concrets. Nosaltres hem

treballat, com dèiem abans, sobre la transformació d'un entorn quotidià.

MERCÈ SAUMELL.- *Per acabar, una petita broma. Què tal la teva relació amb els insectes després de *Metamorfosis*? Els has somiat? En faràs col·lecció? Els esclafes amb més ganes?*

ÀLEX OLLÉ.- No m'ha afectat massa, no els tinc una especial mania. Sí que em fa fàstic l'escarabat de canonada, però potser ara me'ls miro amb més carinyo, per la seva feblesa... Segons diu Vladimir Nabokov, Gregor es va convertir en una xinxa de lliit, molt abundants en aquella època. Sembla que Kafka va escriure el relat a partir d'una imatge pròpia: ell mateix estirat al lliit, avorrit, esperant la carta d'una dona.

MERCÈ SAUMELL.- *La Fura dels Baus. Quins són els vostres propers projectes?*

ÀLEX OLLÉ.- El Carles i jo tenim dues òperes aquesta temporada a l'Òpera Garnier de París: *El castell de Barbablava*, de Béla Bartók, i *Diari d'un desaparegut*, de Leoš Janáček. En Jürgen prepara un proper espectacle, *El Imperio*, de llenguatge *furero*, i el Micky treballa en una versió musical del *Càndid* de Voltaire, que serà el primer cop que La Fura toca aquest gènere. A més, el Carles també està amb el tema de la Tetralogia de Wagner per al 2010 i jo estic projectant un nou espectacle per al 2008. I tots implicats en el vau-xell *Naumón*, un dels reptes més importants del grup. Vaja, que després de vint-i-set anys de vida encara tenim una certa capacitat de risc. ■

Aquesta entrevista va tenir lloc a Barcelona, el 7 de setembre de 2006.